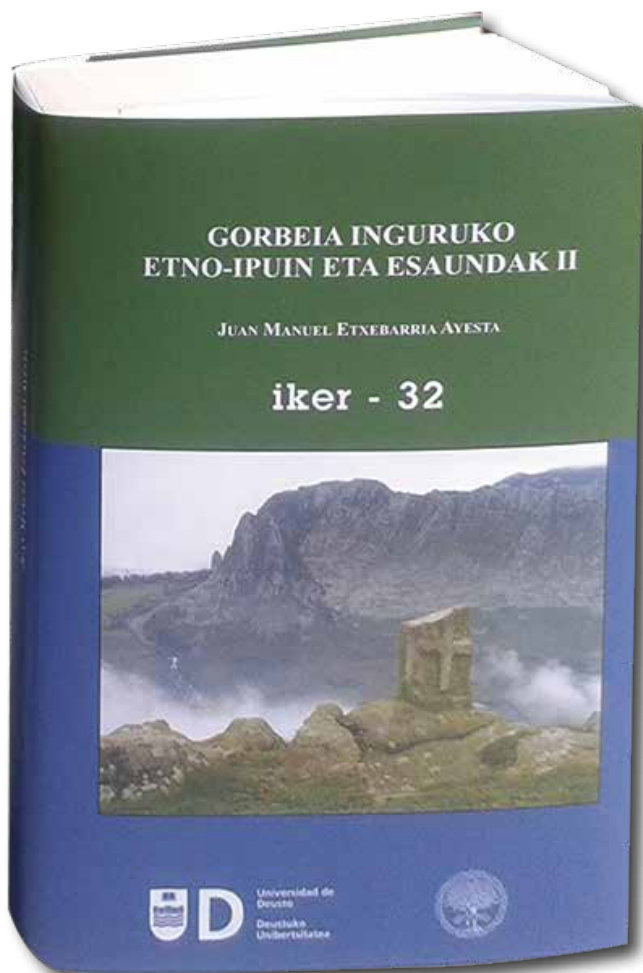

**GORBEIA
INGURUKO
ETNO-IPUIN
ETA ESAUNDAK II
EUSKALTZAINDIA
& DEUSTUKO
UNIBERTSITATEA**

Gorbeialdean gaur egunerarte egin den etno-linguistika iker-lanik luze, zabal, sakon eta zeatzena.

Egilea eta kurrikulum laburtua

Juan Manuel Etxebarria Ayesta

Euskal Filologian Doktoa.

D. Jose Miguel Barandiaranen Etnografiako "Bizkaiko Etniker" taldekidea.

Euskaltzaindiakoa

Deustuko Unibertsitateko irakasle emerittoa eta ikertzailea Euskal Filologian

BI-ko katedratiko oia Euskal izkuntza eta Literaturan.

Idazlea.

Barriemoileen erriak, zenbakia eta kontaketa kopurua

Zeberio + Orozko + Zeanuri + Dima + Lemoa + Bedia + Igorre + Arantzazu + Artea + Areatza + Otxandio + Ubide + Arakaldo + Arrankudiaga + Galdakao + Ugao + Zaratamo + Zollo + Baranbio + Laudio + Arrigorriaga (Buiagoiti) + San Miguel de Basauri + Bilbo (Malmasin Ertzean).

ERRIAK GUZTIRA	23
BARRIEMOILEAK GUZTIRA	102
MITO ETA ESAUNDEN ZENBAKIA: GUZTIRA	450
ZEBERIOKOAK:	164
ETNO-KONTAKETA	
GAINETIKOAK	286
ETNO-KONTAKETA	

LIBURUAREN ATALAK

*Itzaurrea

*Sarrera

- 1-. Etno-ipuina eta esaundak bertsiu bietan (guztira 450)
- 2-. Iztegia eta esapideak
- 3-. Aurkibide tematiko zenbakitua
- 4-. Barriemoileak
- 5-. Bibliografia

*ERANSKINAK:

- 1-. Ento-ipuina eta esaunda guztien gaztelarazko laburpena
- 2-. Zeberioako euskeraren azterketa

LIBURUAREN ATALKAKO NONDIK NORAKOA

*SARRERA:

Bilketa lan etnografiko luze, sakon, zabal eta zeatz onek sarrera argigarri bat bear dauala dakust, beti be, irakurle zein ikerlearen lagungarri legez **etno-linguistika** bidean.

Istoria apur bat eginaz, bilketa lan au 1975ean asitakoa da. Urte orretan sartu ninduen Ander Manterolak On Jose Miguel Barandiaranen Etniker-Bizkaia taldean. Bileretako batean Gorbeialdean entzundako mito batzuk kontatu neutsazan Barandiarani eta euren balioa adierazi ondoren bilketa asteko aolkua emon eustan eta orduxean asi nintzen Gorbeialdeako mito

eta esaundak biltzen Zeberio neure erririk ara asita, Gorbeialdean jarraitzeko.

Orain aurkezten dodan liburu onek beste bat dauka aurretik, “*Gorbeia inguruko Etno-Ipuin eta Esaundak*” (Labayru Ikastegia & BBK. Bilbo, 1995) eta oraingo au, “Gorbeia inguruko Etno-Ipuin eta Esaundak II” (Euskaltzaindia & Deustuko Unibertsitatea), jarraipena litzake baina askoz luzeagoa eta zabalagoa. Zerean, 1995ean argitaratutako liburuan Gorbeia inguruko 10 erritako 50 barriemoile erabili nebazan, ia 200 etno-kontaktako bilduma osaturik.

Erriak, oraingoan, Gorbeia inguruko 23 erri arakatu dodaz eta 102 barriemoile erabili, guztira 450 etno-kontakteta bilduz. Gorbeia inguruan aztertutako erriak onexek dira: Zeberio, Ubide, Otxandio, Zeanuri, Areatza (Villaro), Artea, (Castillo-Elejabeitia) Arantzazu, Igorre, Dima, Lemoa, Bedia, Galdakao, Ugao (Miravalles), Zaratamo, Arrankudiaga, Laudio, Arrigorriaga, Bilbo, San Migel de Basauri, Arakaldo, Orozko, Baranbio, Zollo (gaur egun, Baranbio eta Zollo, urrenez urren Amurriok eta Arrankudiagak eurenganatu badabez be, oraintsurate erri autonomoak izan dira eta alaxe adierazten da lan onetan, esaterako, Zolloko euskera eta Arrankudiagakoa ez diralako bardinak, gaur egun erri bakarra izan arren).

1-. Etno-ipuin eta esaundak bertsio bietan (guztira 450)

Aurkibideko zerrendan, zenbaki bi agertuko dira. Leenengo barriemoilearena eta jarraian, bere etno-kontakteten kopuruarena.

Etno-Ipuin eta Esaunden korpus erraldoi au zutabe bitan aurkezten da. Ezkerrean, Etnotestu zeatza eta eskuman, bere Bertsio Etimologikoa obeto ulertzeko Gorbeialdean zein Euskalerrri osoan. Zeaztasun onek, balio bikoitza zaintzen dau. Batetik Etnografikoa eta bestetik Linguistikoa.

Transkribapenetan, zeaztasunera jo dot beti, etorkizunari eredu fidagarri bat emoteko, izan be, etnotestuen transkripzio oker guztiek

ondorio okerretara eroateko arriskua daukie-lako. Transkribapenetan, barriemoilearen berbak bakarrik agertzen dira eta batzuetan jostekile edo jostun-lana egin bear izan dot, zatika edo eta saltoka kontatutakoa josteko, baina beti be, erri-kontalariaren berbaikunea errespetatuz eta fonetismoak zeatz transkribatuz. Nire galderak ez dodaz transkribatu, baina erantzunak ikusita, argi dago aurrean nagoala.

Nire galdeketaren alorrari begira, oinarrian, On Jose Miguel Barandiaranen “*Guía para una encuesta etnográfica*” dago, baina On Jose Miguel Barandiaran berberaren aolkuari jarraituz, mito, esauda, ipuin eta bizikera zarreretara mugatu naz batez be, barriemoileen adinak ez daualako parkatzen. Erri-euskera jasotze au urgentzia andikoa da, bestela, “*verba volant...*” eta egin bear duguna da ...”scripta manent”, berandu izan baino leen.

Gai tematika dala-eta, etno-kontakteten zerrreda edo eta geroago datorren aurkibide tematikoa ikustea baino ez dago, alkarrizketetan zer gai erabili dodan jakiteko. (Mari Anbotokoa - Jentilak - Gizotsoa - Aduak - Laminak - Sorginak - Linderoak - Deabrua - Landareak - Arimak - Baragarriak - Animaliak - Erlijiosoak -

San Juanetakoak - Pasadizuak - Sexu-kutsukoak - Lapurrenak - Usadioak - Bidazti - ekintzak - Kantak - Ipuinak - Istoriak - Ume-kontuak - Pertsonaiak - Urregorria - Denbora - Gauargi). Era onetara, Enografia bilketa egin dot eta euskeraz danez, izkuntza jasoketa be bai. Biak ezkonduz: **Etno-Linguistika**. ortxe dago euskaldunon nortasuna, orrexek egin, egiten eta egingo gaitu euskaldun, nondik gatozenetik goazenerako bidean.

Emoitzak onek lortzeko be On Jose Miguel Barandiaranen aolkuak izan dodaz bitarteko. Au da, barriemoilea ondo aukeratu bear da, konfiantza-giro ona sortu eta galderak egiten jakin ebokazio-bidea erabiliz.

Zientzia-lanak serioa izan bear dau beti eta zeatzak. Zeaztasun onek, jakina, zailtasunak dakartz irakurtzerakoan eta orrexegatik eskeintzen da bertsio bitan. Alde batetik etnotestua, bertsio fonologikoan, aal danik eta zeaztuenean eta bestetik bertsio etimologikoan. (Bertsio etimologikoa, jakina, euskera biziaren etnotestua obeto ulertze-bidean ulertu bear da beste barik, gaur egungo arauak baino leenagora joaz. Esaterako “*ollo, tella, allegatu, engañatu, gaztaña...*”).

2-. Iztegia eta esapideak

Bertsio Etimologikoaz gain, etnotestuetatik ateratako esapide edo lokuzio eta guztizko iztegi luze bat eskeintzen da, etnotestuak irakurri aala obeto ulertzeko.

Aurreko liburuan zein onetan erabilitako metodologia, antzerakoa bada be, oraingoan zeaztu egin dot, iztegiaren sarreretan zein barruan. Aurreko liburuan etnotestu edo eta bertsio etimologikorik arako sarrera emon neutsan iztegiari, h-ren kasuan adibidez, baina oraingoan aal danik eta arautuena dagger, gaurko iztegi arautuetan errazago aurkitzeko kasuan kasuko itza. Izan be, etnotestu oneek, Bizkaia barruan, Gorbeia inguruko euskera-
renak dira eta bertokoa ez danarentzat sano gatx egiten da etnotesturik arako itzok ulertzea. Metodologia onegaz Euskalerrri osoak goza leike Gorbeia inguruko euskera ederra. Beraz, ez da iz-

tegi arautua, argi-bide edo uler-bideko iztegi lagungarria baino, orregatik, besteak beste, berba batzuk era bitara agertzen dira artikulua bitarteko. Sarrera-itzetan artikulua beren beregi jarri da, tokian tokiko etnotestuetan bere inflexio fonetiko-fonologikoak ikusteko. Iztegi onetako itz guztiak, jasotako etnotestuetakoak dira eta azalpenak be orkoxeak. Itz batzuk ezagunagoak izango dira, beste batzuk ezezagunagoak edo eta

zaarkituak, eta beste batzuk inoiz jaso bakoak. Azkenengook aberastu egingo dabe etorkizuneko euskal iztegia. Or dagoz jasota, artu, onartu eta erabiltzea neke etorkizuneko euskeraren aberasbidetan!

3-. Aurkibide tematiko zenbakitua

Aurkibide tematikoaren elburua auxe da: zenbakiari jarraituz gaia aurkitzea. Esaterako, Mari Anbotokoaren aipamena zenbaki oneitan egiten da: (MARI: 7.2 + 19.19 + 19.20 + 46.6 + 73.1 + 74.1 + 75.1 + 76.1 + 77.1 + 78.5 + 79.1 + 79.2 + 79.6 + 80.4 + 82.1 + 83.1 + 88.1 + 89.2 + 95.1 + 104.2 + 108.3 + 109.1 + 110.1 + 110.6 + 115.1 + 122.1). Eta orrela beste gai guztietan. Zelako aberastasuna!

4-. Barriemoileak

Asteko, barrimoileak ondo aukeratu bear dira eta euren fitxa ondo zeaztu: adin eta grabaketa datak ondo jarri. Nongoa dan, non bizi dan, nora aldatu dan (ezkontza, lana edo beste zeozergatik). Esaterako 25. barriemoilea, Zeanuriko Ipiñaburukoa zan jaiotzez, gero gaztaroan Orozkon egondakoa, gero Artea-Arratiako Seminarioan lanean eta azkenik Zeburioko Undurragara ezkondu eta an bizi il arte. Fitxako datu oneek lagungarri dira barriemoile onen euskeraren eraginak aztertzeke, batez be, dialektologia aldetik.

Barriemoile bakoitzak bere zenbakia daroa eta jarraian kontaketa bakoitzarena, au da, zenbat kontaketa arexen beste zenbaki. Oraingo liburuan, aurreko liburuko 50 barriemoileetatik 30 barriro agertzen dira baina etno-kontaketa barriekaz (leen zinta guztiak ez nebazalako guztiz transkribatu edo eta 1995eraz gero, barriemoileokaz alkarrizketa eta grabaketa geiago egin ditudalako) eta orrexegatik leengo liburuko barriemoileen etno-kontaketa barrien zenbakia aurrekoaren jarraipena da. (Esaterako aurreko liburuko leenengo barriemoilearen azken etno-kontaketa 1.14 izan zanez, oraingoan 1.15 zenbakitik jarraituko da). Barriemoile barrien kasuan, au da, 51tik gorakoen etno-kontaketak, 1-etik asiko dira. (Leenengo 50 barriemoileen zerrendan, jauziak agertuko dira zenbakietan, 20 barriemoileongandik ez dodalako etno-kontaketa barririk bildu, baina beste 30 barriemoileengandik bai, eta orrexegatik errespetatu dodaz aurreko liburuko zenbakiak.)

5- Bibliografia

Oinarri-oinarrizkoa bakarrik jarri da. Laburbilduz, On Jose Miguel Barandiaran jarraitu dot Etnografiarako eta Koldo Mitxelena Linguistikarako, biak be, zeaztasu bidean.

ERANSKINAK:

1- Etno-ipuin eta esaunda guztien gaztelerazko laburpena (Digitalean bakarrik)

Gaztelerazko laburpenak “*Consejo Superior de Investigaciones Científicas*”-eko Julio Camarena Laucirica-ren aolkuz egin dira. Alde batetik, euskera ez dakitenak be ezagutzeko altxor eder au eta bestetik, Euskal erritik kanpo be katalogatu aal izateko etno-ipuin eta esaundok

2- Zeberioko euskeraren azterketa

Dialektologia ikuspuntutik, eta etno-testuetan be ikusi daitekenez, Gorbeia inguruko errietan ez da euskera berbera egiten, eta erri baten barruan bertan ere ez. Ori olan bada be, eranskin lagungarri gisa, Zeberioko euskeraren azterketatxoa eskeintzen da, danean ez bada be, bereiztasunak bereiztasun, gauza askotan berdintsu jokatzen dalako Gorbeialdean.

